

Asia: VN/23102/2020

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käyttöoikeuksia koskevasta asetusalunnoksesta

Osa 1. Yleinen palaute asetusalunnoksesta

a. Onko asetuksessa esitetty käyttöoikeuksien perusteiden kokonaisuus selkeä ja ymmärrettävä?

Ei. Osio(t), joka ei ole selkeä ja ymmärrettävä:

Perustelut, miksi ei ole ymmärrettävä

-

Muutosehdotus em. osion parantamiseksi tai muu kommentti

Lähtökohtaisesti uudistus ja käyttöoikeuksien määrittely on kannatettavaa. Alla kuitenkin muutamia yleisiä huomioitamme.

Terminologia ja käytetty sanasto ovat epäselviä. Mitä käytännössä tarkoittaa laaja-alaisuus, välttämättömät tiedot jne.? Esimerkiksi laaja-alaiset käyttöoikeudet saattavat muodostaa käsityksen, että ammattilaisella on näkymä laajasti koko asiakkaan potilas- ja asiakkuushistoriaan, vaikka näkyvyys on vain ko. rekisterinpitäjän asiakastietoihin.

Käyttöoikeuksista tarvitaan kokonaiskuvaa, jotta vastuu asiakastiedon käsittelystä on todennettavissa ja tuloksena on selkeä ja läpinäkyvä ratkaisu asiakastiedon käsittelylle niin ammattilaiselle kuin asiakkaalle. Ammattilaisen rooli ja työtehtävät voivat vaihdella jopa saman työvuoron aikana. Myös asiakkaiden tilanteet vaihtelevat. Tietotarpeet vaihtelevat ja tärkeintä on huolehtia, että ammattilaisella on käytettävissään tarvittava asiakastieto.

Tilanne on ongelmallinen etenkin silloin kun asiakkaalle tuotetaan samanaikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Miten taataan, että ammattilaisella on käytettävissä kaikki tarvittava asiakastieto, joka tarvitaan asiakkaan palvelun tuottamiseksi? Potilasturvallisuus ei saa vaarantua johtuen siitä, että ammattilaisella ei ole käytössään tarvittavaa asiakastietoa. Myös sote-uudistus tähtää siihen, että asiakkaille tuotetaan sekä sosiaali- että terveydenhuollon palvelut saman hallintorakenteen alta.

Asetuksesta puuttuu ajattelumalli, jossa asiakas omistaa omat asiakastietonsa. Asetus nojaa vanhanaikaiseen ajatteluun, jossa rekisterinpitäjä on asiakastiedon omistaja.

Asiakas voi lukea asiakastietoihin kirjattuja tietoja Omakannan kautta. Voisiko lokitietojen tarkistamiseen saada jotain yhtä läpinäkyvää tapaa? Sekä ammattilaisella ja asiakkaille olisi selkeä ymmärrys siitä kuka asiakastietoja on käsitellyt.

Toimeenpanon ohjeistus täytyy olla todella selkä, jotta laki pystytään käytännössä toimeenpanna sote-organisaatioissa. Käytännössä ammattilaiset useimmin jättävät katsomatta hoidon kannalta välttämättömiä asiakastietoja peläten loukkaavansa asiakkaan yksityisyyden suojaa. Pelkona on, että tarvittavia suostumuksia asiakastiedon luovuttamiseen ei ole. Suostumus- ja kieltokäytännöt asiakastietojen luovutuksessa ovat epäselvät niin ammattilaiselle kuin asiakkaalle.

Iso ongelma on tiedon suuri määrä, relevanttietä hukkuu massaan. Käytännössä sote-ammattilaisella ei ole aikaa lukea kaikkea tarvitsemaansa asiakas- ja potilastietoa. Tarvitaan koostenäkymiä ja tiedon rakenteisuutta, jotta ammattilaisilla olisi helposti käytettävissään olennaisimmat asiakastiedot. Hoidon laatu paranee merkittävästi mitä enemmän rakenteisempaa tietoa sote-ammattilaisella on käytössään.

Miten moniammatillinen yhteistyö on huomioitu käyttöoikeuksissa? Moniammatillisissa tiimissä työskennellessä on tärkeää, että kaikilla tiimin jäsenillä on näkymä samoihin asiakastietoihin, jotta asiakas- ja potilasturvallisuus ei vaarannu.

Asetusta laatiessa tulisi paremmin ottaa huomioon myös asiakkaan näkökulma, mitä tietoja sote-ammattilaisen tulee nähdä, jotta asiakkaalle pystytään tarjoamaan laadukkaat, asiakas- ja potilasturvalliset sote-palvelut.

Lisäksi tulee ottaa huomioon sote-ammattilaisen tarpeet. Sote-ammattilaisen tehtävä on tuottaa sote-palveluita. Asiakastiedonkäsittelyn tulisi olla arjen kiireen keskellä helppoa ja yksinkertaista, tietosuojaa unohtamatta. Sote-ammattilaisella tulee olla varmuus siitä, että hän käsittelee asiakastietoa oikein tietosuojan velvoittamalla tavalla. Määräysten viidakossa tilanne on valunut siihen, että sote-ammattilaisilla ei ole rohkeutta käsitellä tarvitsemaansa asiakastietoa. Ammattilaiset pelkäävät rikkovansa asiakkaan yksityisyyden suojaa ja saattavat jättää välttämättömiä asiakastietoja katsomatta. Tällöin palvelujen laatu heikkenee merkittävästi, eikä asiakasta hoideta ns. kerralla kuntoon vaan juoksutetaan luukulta toiselle. Toisin sanoen saumattomat palveluketjut eivät toteudu, koska asiakastieto ei liiku sote-ammattilaisten välillä. Myös potilasturvallisuus vaarantuu usein tilanteissa, joissa ammattilaisella ei ole kaikkea tarvittavaa asiakastietoa käytettävissä. Myös sote-uudistuksessa tähdätään siihen, että asiakkaalle tuotetaan saumattomia palveluketjuja ja tällöin myös asiakastiedon on liikuttava saumattomasti.

Asetusta laatiessa tulisi ottaa huomioon myös tietojohdaminen. Mikäli sote-ammattilaisella ei ole oikeaa näkyvyyttä oikeisiin asiakastietoihin, ei hän pääse myöskään kirjaamaan asiakastietoa. Virheelliset, väärään paikkaan kirjatut ja puutteelliset kirjaukset tekevät arjen työstä ja tietojohdamisesta mahdotonta.

b. Onko asetuksessa esitetty käyttöoikeuksien perusteet toteutettavissa käytössänne olevaan tietojärjestelmään?

En osaa sanoa

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

c. Onko asetuksessa esitetty käyttöoikeuksien perusteet riittävät kattavat, jotta niiden perusteella voidaan antaa käyttöoikeudet kaikille asiakastietoja käsitteleville henkilöille?

-

Perustelut, miksi ei ole ymmärrettävä

Onko tämä asetus tarpeeksi selkeä tietojärjestelmätoimittajien näkökulmasta? Voiko tietojärjestelmätoimittajat ymmärtää asiakokonaisuutta väärin ja tämän vuoksi ammattilaisten tiedonsaantia rajoitetaan tarpeettomasti.

Muutosehdotus tai muu kommentti

-

d. Kuinka suuren osan työntekijöistä kohdalla käyttöoikeuksien laajuus muuttuu asetuksen myötä?

-

e. Miten asetusluonnoksen mukaiset käyttöoikeudet muuttaisivat ammattihenkilöiden työtä?

-

a. kustannukset euroina

-

b. työmäärä (htkk)

-

c. muutosten toimeenpanon edellyttämä aika kuukausina

-

d. tietojärjestelmämuutokset

-

Jos kyllä, kerro tarkemmin minkälaisia muutoksia

-

Osa 2. Käyttöoikeudet terveydenhuollossa

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus kaikkiin asiakastietoihin?

-

Onko laaja-alainen työtehtävä tunnistettavissa pykälässä mainituissa palveluissa?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

Onko rajattu hoidollinen työtehtävä tunnistettavissa pykälässä mainituissa palveluissa?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

Onko hoidon tuen työtehtävä tunnistettavissa pykälässä mainituissa palveluissa?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Tulisiko opiskeluhooltoon kuuluva terveydenhuolto (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ja opiskeluhoollon psykologipalvelut) olla oma palvelunsa asetuksen 3 §:ssa?

En osaa sanoa

Mitä potilastietoja opiskeluhoollossa välttämättä tarvitaan?

Opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä kouluterveydenhuollossa käsitellään oppilaan/opiskelijan terveyteen tai esimerkiksi perhetilanteeseen, kaverisuhteisiin tai muihin sosiaalisiin suhteisiin liittyviä yksilötietoja. Opiskeluhoollon yhteisöllisessä työssä ei käsitellä yksilöasioita.

Jos asetuksen taustamuistiosta riittävän selvästi ilmenee, että koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, opiskeluhoollon psykologipalvelut kuuluvat esim. asetuksen 3 §:ssä tarkoitettuihin vastaanottopalveluihin, niin tarvitaanko erillistä mainintaa asetustasolla?

Taustamuistiosta ei löytynyt mainintaa esim. opiskeluhoollon psykologipalveluista.

Erillistä opiskeluhoollon psykologin ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon mainintaa asetuksen 3 §:ssä voinee puoltaa se, että mm. neuvolapalvelut asetus (3 §) tunnistaa nimenomaisesti erikseen.

Esiopetuksen oppilaat eivät kouluterveydenhuollon piirissä vaan neuvolatoiminnan.

Missä palveluissa ja työtehtävissä välttämättä tarvitaan opiskeluhoollon potilastietoja?

Opiskeluhooltolain 19 § todetaan yksittäistä opiskelijaa koskevan opiskeluhooltoasian käsittelystä, että

- Opiskelijan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella hänen asiansa käsittelyyn voi osallistua tarvittavia opiskeluhoollon yhteistyötahoja taikka opiskelijan läheisiä. Jos alaikäisellä tai muutoin vajaavaltaisella ei ikänsä tai kehitystasonsa vuoksi ole edellytyksiä arvioida itsenäisesti asian merkitystä, huoltaja tai muu laillinen edustaja voi antaa siihen suostumuksen hänen sijastaan.

- Edellä 14 §:n 4 momentissa tarkoitetun monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa opiskelijan asiassa tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 26 §:n 3 momentissa säädetään. (30.12.2014/1409)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhoolto jakautuu yhteisölliseen opiskeluhooltoon (4 §), jossa ei käsitellä yksittäisen oppilaan/opiskelijan asioita, ja yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon (5 §). Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tarkoitetaan oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (5 §) yksittäiselle opiskelijalle annettavia: 1) koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja; 2) opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluja; 3) monialaista yksilökohtaista opiskeluhooltoja; ja 4) jäljempänä 10 §:ssä tarkoitettuja koulutuksen järjestäjän järjestämiä sosiaali- ja terveyspalveluja.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 7 §:ssä säädetään opiskeluhoollon psykologin ja kuraattorin tehtävistä. Sen mukaan psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskeluhoollon psykologin

antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, joilla: 1) edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa; 2) tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia.

Opiskeluhuollon psykologin palvelu on opiskelijalle vapaaehtoista ja käsityksemme mukaan opiskeluhuollon psykologi saa tehtävän edellyttämät tiedot lähtökohtaisesti asiakkaalta itseltään. Lähtökohtana se, että ”tiedot ja työtehtävät kuuluvat yhteen”. Opiskeluhuollon psykologin työtehtävät on laissa määritelty melko yleisesti, joten on vaikea arvioida mitä potilastietoja opiskeluhuollon psykologin olisi näissä tehtävissä välttämätöntä ja ehdottoman tarpeellista saada.

Opiskeluhuollon kuraattoripalvelu on sosiaalihuollon palvelua - mutta huomiot ovat samat.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 8 §:ssä säädetään koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta. Sen mukaan kouluterveydenhuollolla tarkoitetaan terveydenhuoltolain (1326/2010) 16 §:n mukaista kouluterveydenhuoltoa ja opiskeluterveydenhuollolla mainitun lain 17 §:n mukaista opiskeluterveydenhuoltoa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa toteuttavat terveydenhoitaja ja lääkäri. Lisäksi kouluterveydenhuollossa tuetaan vanhempien ja huoltajien hyvinvointia ja kasvatustyötä. Opiskeluterveydenhuolto sisältää opiskelijan terveyden- ja sairaanhoitopalvelut, jotka on järjestettävä yhtenäisenä kokonaisuutena.

Osa 3. Käyttöoikeudet sosiaalihuollossa

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

Esimerkkitilanne: Sosiaalipäivystyksessä lähdetään suorittamaan kiireellistä tehtävää viikonloppuna perheen kotiin, jossa tilanne on kriisiytynyt. Perheasioiden sovitteluun ja niihin mahdollisesti liittyvät huolto- ja tapaamiserimielisyyksiin liittyvät asiat voivat olla tarpeellisia myös sosiaalipäivystäjälle.

Turvakotipalvelun asiakastiedot ovat tarpeellisia sosiaalipäivystystilanteissa.

Perheasioiden sovittelun asiakastiedot ovat tarpeellisia lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle silloin kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana.

Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja? Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja? Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

Adoptioneuvonnassa ja kotiselvityksen tekemisessä adoptiolupaa haettaessa tarvitaan turvakotipalvelun toteutuksessa syntyviä asiakastietoja.

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

Onko tässä kyseessä yksityinen sosiaalihuolto tilanteessa, jossa asiakas maksaa itse palvelunsa? Jos on, niin yksityisessä sosiaalihuollossa ei tietääksemme ole kirjaamisvelvollisuutta, joten miksi käyttöoikeuksiakaan tulisi määritellä?

Mikäli kyseessä on yksityinen sosiaalihuolto, jossa asiakkaat tulevat palvelunjärjestäjältä, niin miksi käyttöoikeudet määritellään eri tavalla kuin julkisessa sosiaalihuollossa? Eikö esimerkiksi palveluasumisyksikössä kirjata asiakastieto samalla tavalla oli kyseessä yksityinen tai julkinen yksikkö? Eikö myös käyttöoikeudet tulisi määritellä samalla tavalla niin yksityiselle kuin julkiselle palveluyksikölle?

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

Mitä tässä kohtaa tarkoitetaan ammatillisella perhehoidon palvelulla? Onko kyseessä vain vanhusten ammatillinen perhehoito? Käsite ammatillinen perhehoito voi viitata myös lastensuojelun ammatilliseen perhehoitoon. Lastensuojelussa on toimeksiantosopimussuhteista perhehoitoa ja laitoshuoltoa ympärivuorokautisesti.

Mitä sosiaalihuollon asiakastietoja kuraattoripalvelussa välttämättä tarvitaan?

-

Missä palveluissa ja työtehtävissä välttämättä tarvitaan kuraattoripalvelun asiakastietoja?

-

Osa 4. Käyttöoikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon muissa tehtävissä

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Missä palveluissa olisi välttämätöntä olla käyttöoikeus pykälän mukaisiin asiakastietoihin?

-

**Vastaako käyttöoikeuksien laajuus kyseisissä työtehtävissä välttämättä tarvittavia tietoja?
Jos ei, perustelut ja esitä parannusehdotuksia**

-

Osa 5. Muu palaute

Muita huomioita ja palautetta asetusluonnoksesta

-

